

INTET DU GØR ER USYNLIGT

NOTHING YOU DO IS INVISIBLE

Det vigtige er at have en metode til at definere værdierne, uden at de i for høj grad præges af personlige synspunkter.

The point is to find a method for defining the values without basing them too strongly on one's personal points of view.

AF / BY AF LONE-PIA BACH

Hvorfor en kulturarv? For hvem er det, vi bevarer en kulturarv? Hvordan bevarer vi den på en meningsfuld måde? Disse spørgsmål er for mig centrale at stille i enhver opgave, fordi de hjælper mig til at navigere igennem projekter på en måde, så de kulturhistoriske værdier ikke bare bevares, men også forstærkes i den nye sammenhæng.

For at kunne besvare spørgsmålene så sagligt som muligt er det vigtigt at forstå, at vores syn på, hvad der er værdifuldt, farves af tiden og varierer over tid. Vores syn på, hvad der er værd at bevare, afhænger ikke bare af, hvilken tid vi lever i, men i lige så høj grad af, hvem vi er, kulturen, vi lever i, og af faglig kompetence. Historien er fuld af eksempler på, hvordan vi over tid har ændret vores syn på, hvad der er bevaringsværdigt, og hvilken metode vi anvender for at bevare kulturarven. Historien giver os eksempler på, hvordan tidligere idealer har ødelagt eller forvansket værdier, som senere tider ville have sat pris på. På den anden side har historien også vist os, at en tidligere metode, som vi i senere tid har taget afstand fra, i sig selv kan blive en værdi at bevare.

For at belyse dette kan man se tilbage på 1800-tallet, hvor der fandtes tre hovedlinjer i synet på restaureringer, som både sloges imod hinanden og afløste hinanden. Eksemplet belyser, hvor forskellige resultater man kan få af restaurering, og at vi, uanset hvad og hvordan vi gør, uigenkaldeligt kommer til at påvirke den fredede bygning eller det fredede anlæg. Derfor er det vigtigt, at vi bevidst tager stilling til hvad, hvordan og hvorfor.

Dels har vi det "konserverende princip", hvor bygningen i størst muligt omfang forbli-

ver uberørt; det vil sige, at patina og tidernes tillæg bevares. Dermed bliver det ikke en enkelt stil. Århundreders gang og variationer i kulturelle aftryk afspejles i de forskellige tiders forandringer og tillæg. Bygningen i sig selv bliver dermed et dokument eller monument over sin egen historie.

Et andet princip er enhedsprincippet "L'unité-de-style", som vi i dag forbinder med Viollet-le-Duc. Han er dog ikke ophavsmand til princippet, men gentager en indfaldsvinkel, som var aktuel under stort set hele 1800-tallet, og som tidligere blev formuleret af andre. Princippet går ud på, at bygningen føres tilbage til sit originale arkitektoniske udtryk eller til det udtryk, den kunne have haft fra begyndelsen, hvis man havde haft tilgang til den eftertidens værktøj. Viollet-le-Duc udtrykker det på denne måde i *Dictionnaire raisonné de l'architecture française*, kap. 8, 1866: "At restaurere en bygning er ikke det samme som at vedligeholde, reparere eller bygge den om. Det er at genskabe den i en fuldstændig tilstand, som ikke behøver at have eksisteret på noget tidspunkt". Bygningen bliver på denne måde et dokument over en vis tid i arkitekturhistorien.

I det "æstetiske princip" restaureres bygningen, så den bliver praktisk og skøn for samtidens mennesker. Bygningen bliver et monument over den tid, den restaureres i.

Af ovenstående eksempel ser man, at afhængigt af, hvilket princip man anvender, påvirkes de værdier, man vil bevare, på helt forskellige måder i en skala fra helt bevaret til helt ombygget. Sådan er situationen også i dag, når vi arbejder med objekterne, og risikoen kan være uigenkaldelig ødelæggelse af store værdier. Ureflekteret...

Min læremester og den svenske nestor i restaureringskunst, Ove Hidemark, har udtrykt det smukt ved at sige: "En gammel bygning kan ses som ett stycke ackumulerad tid, en konkret syntes av det förflutna". For det er givet, at man inden for enhver restaurering er nødt til at forholde sig til tidligere tiders aftryk.

Værdier, hvad er det?

Derfor er det vigtigt i enhver opgave, på en så saglig måde som muligt, at klarlægge de værdier, som findes i den aktuelle bygning eller anlæg. En udfordring kan være, at man ikke alene er præget af den tid, man lever i, men også af de ambitioner, man har i et forestående projekt. Det er vigtigt at forsøge at frigøre sig fra disse prægninger ved at udføre værdianalysen, inden projektet starter. En sådan metode er at analysere værdierne ud fra forskellige kriterier. Det kan f.eks. være ud fra tidsperspektiver som arkitekturhistorisk, samfundshistorisk, teknikhistorisk, socialhistorisk, personhistorisk, idéhistorisk, men også ud fra mere oplevelsesmæssige værdier som autenticitet, patina, kunstneriske, symbolske og pædagogiske perspektiver. Listen kan gøres betydeligt længere, men det er ikke det vigtige. Det vigtige er at have en metode til at definere værdierne, uden at de i for høj grad præges af personlige synspunkter. Risikoen med en for lang liste er, at man let kan blive fristet til at tage for mange værdier med. For at få et så nuanceret billede som muligt er det en fordel, hvis flere kompetencer er med til at analysere, hvilke værdier der er aktuelle.

Why cultural heritage? For whose sake are we preserving our cultural heritage? How can we preserve it in a meaningful way? To me, these are key questions to ask in relation to any assignment, as they help me navigate through projects in a way that ensures that cultural-historical values are not only preserved but enhanced in the new context.

To answer the questions as rationally as possible, it is important to understand that our perception of what is valuable is affected by its era and varies with time. Our ideas about what is worth preserving not only depends on the times we live in but equally on who we are, the culture we live in and our professional competence. History is full of examples of how, over time, we have changed our views of what is worthy of preservation, and which methods we should use to preserve our cultural heritage. History offers examples of how previous ideals have destroyed or distorted values that later times would have appreciated. On the other hand, history has also shown us that a former method that we have recently rejected may in itself become a value worth preserving.

To explore this we may turn to the 1800s, when three main perceptions of restoration fought and also replaced one another. The example illustrates how restoration can result in a wide range of different outcomes, and that regardless of what we do, and how we do it, we will inevitably affect the listed building or facility. Therefore, it is essential that we address the what, how and why of restoration.

One principle is the “conservation principle”, which aims to leave the building as untouched as possible. Thus, patina and additions over time are preserved, and the result will not be

one single style. The effects of the centuries and the varying cultural imprints are reflected in the changes and additions from the various eras. Thus, the building in itself becomes a document or a monument to its own history.

Another principle is the principle of unity, “l’unité-de-style”, which we now associate with Viollet-le-Duc. He is not the one who coined the phrase, however, but he repeats a perspective that was current virtually throughout the 1800s, and which had previously been articulated by others. The principle calls for restoring the building to its original architectural expression or to the expression it might have had from the beginning, had the tools of later eras been available. In the words of Viollet-le-Duc in *Dictionnaire raisonné de l’architecture française*, Chapter 8, 1866: “Restoring a building is not the same as maintaining, repairing or converting it. It is to recreate it in a complete state that need not have ever existed.” Thus, the building becomes a document of a certain time in architectural history.

The “aesthetic principle” calls for restoring the building to make it practical and beautiful for its contemporaries. The building becomes a monument to the era of its restoration.

The above examples illustrate that the principle that one applies has a very specific impact on the values one sets out to preserve, ranging from complete conservation to complete conversion. That is also the situation today, as we address the objects, and the risk may be the irreparable destruction of great values. Without reflection...

My mentor, the Swedish Nestor of the art of restoration Ove Hidemark, has put it beautifully: “An old building can be seen as a piece of accumulated time, a concrete synthesis of the

past.” It is given that any restoration effort will have to address the imprint of bygone eras.

Values, what is that?

That is why it is important in any assignment to specify, as rationally as possible, the values that exist in the given building or facility. One challenge may be that one is not only affected by one’s own time but also by one’s ambitions in relation to the project. It is important to try to liberate oneself from these influences by carrying out the value analysis before the project begins. One such method involves a value analysis based on a set of criteria; this may include time perspectives such as architectural history, societal history, technical history, social history, personal history and intellectual history or more experiential values such as authenticity, patina and artistic, symbolic and educational perspectives. The list can be expanded considerably, but that is not the point. The point is to find a method for defining the values without basing them too strongly on one’s personal points of view. The risk of making too long a list is that it is easy to fall for the temptation of including too many values. To develop as full a picture as possible, it is helpful if multiple competences are included in an analysis to determine which values are relevant.

Swedish assessment system

In Sweden we have a system for listed buildings, which are required to have a maintenance programme that defines the object’s values through ambitious archival studies and building analyses. The values are subsequently converted into goals for preserving these values. The values included in the maintenance programme have been approved by the anti-

Svensk vurderingssystem

I Sverige har vi et system for de statsligt fredede bygninger, der skal have et vedligeholdelsesprogram, hvor man gennem ambitiøse arkivstudier og bygningsanalyser definerer objektets værdier. Værdierne omdannes sidenhen til mål for bevaring af værdierne. Værdierne i vedligeholdelsesprogrammet er godkendte af de antikvariske myndigheder. Dermed bliver håndteringsprocessen for sagsbehandlingen betydeligt hurtigere, fordi man allerede én gang er blevet enige om, hvilke værdier et objekt har. Det er et utrolig værdifuldt værktøj til hurtigt at komme i gang med projektet; men selvom værdierne er definerede, er det nødvendigt, at man altid forholder sig til dem aktivt. En risiko er, at værdierne håndteres ureflekteret i forhold til det aktuelle projekt.

Hvorfor værdisætning?

En sagligt formuleret værdisætning er et fantastisk værktøj i hele restaureringsprocessen. Man formulerer et mål for bevaringen af værdierne i projektet, som man kan anvende til at navigere efter, når projektet skal tilpasses både krav og ønskemål. Jeg får et tydeligt billede, jeg kan kommunikere til alle interessenter i projektet, lige fra bygherre til andre aktører, entreprenører, til brugere og andre specialinteressenter. På denne måde øges chancen for, at alle arbejder mod samme mål og slutresultat. Det er med andre ord et fantastisk pædagogisk redskab.

Værdisætningen er udgangspunktet for grundlæggende stillingtagen i projektet, på den måde er det relativt let at kommunikere og styre projektet i rette retning. Jo mere komplekse projekter bliver med deltagelse af flere smalle specialismråder, desto vigtigere bliver det med tydelig kommunikation, og der er værdianalysen uovertruffen. Den skaber en tydelighed, som alle i projektet kan

arbejde hen imod. Det er let at prøve alle delbeslutninger i forhold til værdisætningen, og vi kan gennem projektet tydeligt tage stilling til hver eneste af alle de mange beslutninger – fra små, som kan synes betydningsløse, til store og afgørende.

Egne vurderinger og bevidst stillingtagen

Et projekt handler ofte om så meget mere end at bevare de fredede kulturværdier, og er objektet i sig selv ikke et museum, handler det om anvendelig brugskunst. Den store udfordring bliver da at forene de kulturhistoriske værdier med de krav og behov, som findes i bygningen, til en velfungerende og bæredygtig ny helhed. Uanset om der tidligere er formuleret en værdisætning eller ej, er det for mig afgørende, at man arbejder med bevidst stillingtagen i forhold til en gennemtænkt helhed, hvor de kulturhistoriske værdier er vigtige komponenter, som løftes frem. En sådan bevidst stillingtagen kan variere meget fra projekt til projekt. Det er helt afhængigt af, hvilken type af værdier der er tale om. Det handler grundlæggende om en dyb forståelse og respekt for det objekt, man har foran sig. Gennem en kontinuerlig dialog med objektet, hvor man hele tiden er opmærksom på nuancerne, kan værdierne lokkes frem og forstærkes i en ny sammenhæng. En ny sammenhæng betyder ikke nødvendigvis en ny arkitektonisk sammenhæng. Det kan lige så vel være en ny teknisk eller installationsteknisk sammenhæng. Værdierne findes oftest på flere niveauer, fra bygningskonstruktion, materiale og teknik til kompositioner, sammenhæng og overflader. Gennem lydhørhed kan man skabe nye sammenhænge, som er bæredygtige både i forhold til de kulturhistoriske værdier og i forhold til den nutid, vi lever i.

Kulturarven

Hvad er en kulturarv? For mig er det vores indtryk af et aftryk fra tidligere generationer, vores historie, og i sjældne tilfælde også fra vores samtid. Det er aftryk, som vi er enige om at forvalte og bevare for fremtidige generationer. På den måde er vi en kortvarig, tilfældig gæst i historien. Vi deltager i en lang fortælling, hvor det aftryk, vi sætter, bliver et nyt led. Derfor er det vigtigt, at vi er bevidste om, hvilket led vi lægger til, men frem for alt også hvilke led vi vælger at trække fra. Jo nærmere i tiden et aftryk stammer fra, desto sværere kan det være at vurdere dets værdi. Uanset hvad vi gør, og hvordan vi gør, påvirker vi den store fortælling, som vi giver videre til andre. Den fortælling, andre skal læse, når de vil forstå og skabe deres version af historien og af vores tid. Intet, du gør, er usynligt, alt er et aftryk, og derfor skal vi sørge for, at det bliver et kvalificeret og bevidst aftryk, som bygger på respekt for den fortælling, som blev givet os, og som vi giver videre til andre.

Jeg vil afslutte med et citat af Nietzsche, som min gode ven Viktor Edman plejer at anvende, og som for mig giver et perspektiv på vores muligheder for at forstå vores og andres aftryk:

“En människas, en stads, ett helt folks antikvariska sinne har alltid ett mycket begränsat synfält. Det allra mesta varseblir det icke, och det lilla, det ser, ser det mycket för nära och isolerat. De kan icke äta det och anser därför alltsammans som lika viktigt och därmed varje enskilt alltför betydande.”

Friedrich Nietzsche, *Vom Nutzen und Nachteil der Historie für dal Leben*, 1874

Lone-Pia Bach er arkitekt SAR/MSA, slotsarkitekt i Sverige og indehaver af Bach Arkitekter AB

*Vi deltager i en lang
fortælling, hvor det
aftryk, vi sætter,
bliver et nyt led.
Derfor er det vigtigt,
at vi er bevidste om,
hvilket led vi lægger
til, men frem for alt
også hvilke led vi
vælger at trække fra.*

*We take part in a
long story where the
imprint we leave
behind becomes yet
another link.
Therefore it is
important for us to
consciously consider
which links to add
but most of all, which
links to discard.*

quarian authorities. This speeds up the administrative processing considerably, as the values of a given object have already been defined and approved. It is an incredibly useful tool for getting projects off the ground quickly; but even if the values are well defined, it is always necessary to address them actively. There is a risk of addressing the values without reflecting on the project at hand.

Why use a value-based assessment?

A rational assessment is an amazing tool throughout the restoration process. A goal is established for the preservation of values in the project, which can be used to navigate by when the project has to be adapted to both requirements and desirable outcomes. It provides a clear image that I can share with all the stakeholders in the project, from the client to other parties, contractors, users and other special stakeholders. This increases the chance that everybody will be working toward the same goals and end-result. In other words, it is a great communication tool.

A value-based assessment forms the basis for key decisions in the project and makes it relatively easy to communicate and steer the project in the right direction. The more complex the project is, with the inclusion of many small specialist fields, the more important is clear communication, and here the value analysis is unrivalled. It creates a sense of clarity that gives everyone involved in the project something to aim for. It is easy to test all the partial decisions in relation to the assessment, and throughout the project we can clearly address each of the many decisions – from the small decisions that may appear insignificant to the big and crucial ones.

Own assessments and deliberate decision-making

A project is often about much more than

preserving listed cultural heritage values, and if the object is not in itself a museum, it is a case of functional applied art. Thus, the main challenge is to reconcile the cultural-historical values with the needs and demands of the building to form a functioning and sustainable new whole. Regardless of whether a value assessment has previously been carried out, I find it essential to ensure a deliberate decision-making process that aims for a comprehensive whole and highlights cultural history values as key components. This deliberate decision-making process can vary greatly from project to project. It depends entirely on the type of values in question. This requires a profound understanding of and respect for the object in question. Through an ongoing dialogue with the object, with constant attention to nuances and subtleties, the values can be teased out and elaborated in a new context. A new context does not necessarily mean a new architectural context. It may also be a new technical context or a new installation context. The values usually exist on multiple levels, from building construction, materials and technical aspects to composition, context and textures. With an open mind one can create new contexts that are sustainable both in relation to cultural-historical values and in relation to our present time.

Cultural heritage

What is cultural heritage? To me, it is our impression of an imprint left by earlier generations, our history and, in rare cases, also our own time. These are imprints that we agree to manage and preserve for future generations. In this sense, we are random guests, briefly passing through history. We take part in a long story where the imprint we leave behind becomes yet another link. Therefore it is important for us to consciously consider which links to add but most of all, which links to discard. The closer in time we are to a given

imprint, the harder it can be to assess its value. Regardless of what we do, and how, we will have an impact on the larger narrative that we pass on to others. The narrative that others will have to read in order to understand and create their own version of history and of our time. Nothing you do is invisible, everything leaves an imprint, so we have to make sure that we leave a qualified and deliberate imprint that is based on respect for the narrative we were handed, and which we in turn will pass on to others.

I will close with a quote by Nietzsche that my good friend Viktor Edman often uses, and which I think puts our ability to understand our own and others' imprints into perspective:

“The antiquarian sense of a person, a civic community, an entire people always has a very highly restricted field of vision. It does not perceive most things at all, and the few things which it does perceive it looks at far too closely and in isolation. It cannot measure it and therefore takes everything as equally important.”

Friedrich Nietzsche, *On the Use and Abuse of History for Life*, 1874

Lone-Pia Bach is an architect SAR/MSA, a palace architect in Sweden and the proprietor of Bach Arkitekter AB.